СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.Беляневич О. А. Проблемні питання застосування закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. № 2. 2024. С. 70–81. DOI 10.31558/2786-5835.2024.2.8

2.Berset A. Human rights situation in the territories of Ukraine temporarily occupied by the Russian Federation. 2026. 32 p. URL: https://rm.coe.int/sg-inf-2026-23en/

3.Озель В.І. Проблемні аспекти захисту прав і свобод людини на тимчасово окупованих територіях України: крізь призму рішень ЄСПЛ. *DICTUM FACTUM*. № 1(17). 2025. С. 45–50. https://doi.org/10.32703/2663-6352/2025-1-17-45-50

4.Паспорт «днр», «намбійський виняток» і суд замість свідоцтва про народження: що чекає людей, які виїхали з окупації. Бахмут IN.UA. 2026. URL: https://bahmut.in.ua/pasport-dnr

5.«Держава перекладає наслідки окупації на людей»: правозахисники про нову постанову Кабміну про виїзд з ТОТ. Суспільне Новини. 2026. URL: https://suspilne.media/crimea/1337016-derzava-perekladae-naslidki-okupacii-na-ludej-pravozahisniki-pro-novu-postanovu-kabminu-pro-viizd-z-tot/

6.Про реалізацію експериментального проекту щодо оформлення окремим категоріям громадян України, які народилися на тимчасово окупованій Російською Федерацією території України, посвідчення особи на повернення в Україну. Офіційний веб-портал парламенту України. 2026. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/736-2026-%D0%BF#Text

7.Щодо «узаконення» окупаційною владою нерухомого майна українців на тимчасово окупованих територіях (ТОТ). Омбудсман України. 2024. URL: https://ombudsman.gov.ua/news_details/shchodo-uzakonennya

Славінська А.І., здобувач
Науковий керівник: Корнієнко О.О.,
к.ю.н., доцент кафедри права, публічного управління та адміністрування
Державний університет «Житомирська політехніка»

ЕВОЛЮЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ФОРМИ ПРАВЛІННЯ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ: УРОКИ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ ТА СУЧАСНІ ПЕРСПЕКТИВИ

Форма правління є важливою складовою конституційного ладу держави, оскільки визначає порядок формування вищих органів влади, їхні повноваження та особливості взаємодії. Для України питання вибору й розвитку форми правління має особливе значення, адже від моменту проголошення незалежності держава пройшла декілька етапів конституційних перетворень. Зміни стосувалися насамперед розподілу повноважень між Президентом України, Верховною Радою України та Кабінетом Міністрів України.

Конституція України, ухвалена 28 червня 1996 року, закріпила основні засади організації державної влади, принцип її поділу на законодавчу, виконавчу та судову, а також визнала народ джерелом влади [1]. Первісна редакція Конституції передбачала значну роль Президента в системі державного управління. Водночас Верховна Рада здійснювала законодавчу діяльність і мала визначені Конституцією повноваження щодо контролю за роботою уряду. Така модель стала важливим етапом становлення незалежної держави, проте на практиці взаємодія між основними органами влади нерідко супроводжувалася політичними суперечностями.

Наступним важливим етапом стала конституційна реформа 2004 року, проведена на підставі Закону України № 2222-IV від 8 грудня 2004 року [2]. Вона передбачала перерозподіл повноважень між Президентом, парламентом та урядом, посилюючи роль Верховної Ради у формуванні Кабінету Міністрів. Зміни мали сприяти посиленню відповідальності парламентської більшості за діяльність уряду. Водночас нова модель не усунула всіх проблем у взаємодії органів влади. Розмежування компетенції та політичне протистояння між різними центрами впливу й надалі могли ускладнювати процес ухвалення державних рішень.

У 2010 році відбувся черговий поворот у розвитку конституційної моделі. Рішенням від 30 вересня 2010 року № 20-рп/2010 Конституційний Суд України визнав Закон № 2222-IV неконституційним через порушення встановленої процедури його розгляду та ухвалення [3]. Унаслідок цього було відновлено дію попередньої редакції відповідних конституційних положень. Ці події продемонстрували, що зміни до Конституції мають здійснюватися не лише з урахуванням політичних обставин, а й за суворого дотримання конституційної процедури. Крім того, вони актуалізували питання стабільності Основного Закону та довіри суспільства до конституційних інституцій.

У лютому 2014 року Верховна Рада України ухвалила Закон № 742-VII, яким було відновлено дію окремих положень Конституції України з урахуванням змін 2004 року [4]. Це стало черговим етапом повернення до парламентсько-президентської моделі правління. За такої моделі важливе значення мають взаємодія парламентської більшості з урядом, конституційні повноваження Президента та дієвість механізмів стримувань і противаг. Водночас ефективність державного управління залежить не тільки від юридичного закріплення повноважень, а й від політичної відповідальності посадових осіб, роботи державних інституцій та дотримання принципу верховенства права.

Сучасний етап розвитку України характеризується необхідністю поєднання ефективного державного управління із забезпеченням демократичних принципів. В умовах збройної агресії проти України особливо важливими стали оперативність ухвалення рішень, узгодженість дій органів влади та належний контроль за здійсненням їхніх повноважень. Водночас навіть за особливих умов діяльність державних органів має ґрунтуватися на Конституції та законах України, а обмеження прав і свобод повинні відповідати конституційним вимогам.

На мою думку, основним уроком конституційного розвитку України є те, що сама зміна співвідношення повноважень між Президентом і парламентом не гарантує стабільності політичної системи. Важливими передумовами ефективного державотворення є чітке визначення компетенції органів влади, прозорість процедур, політична відповідальність та незалежність судової системи. Не менш важливо, щоб конституційні зміни не ставали інструментом розв'язання короткострокових політичних суперечностей, а ґрунтувалися на суспільному діалозі й належному правовому обґрунтуванні.

Перспективи подальшого вдосконалення форми правління в Україні пов'язані з розвитком парламентської демократії, посиленням підзвітності уряду, удосконаленням механізмів парламентського контролю та забезпеченням реального балансу між гілками влади. Важливе значення матиме також узгодження конституційного розвитку з європейськими стандартами демократії та верховенства права. Майбутні зміни мають бути послідовними, юридично обґрунтованими й спрямованими на зміцнення демократичних інституцій.

Отже, еволюція конституційної моделі форми правління в незалежній Україні відображає складний процес пошуку балансу між повноваженнями вищих органів державної влади. Досвід конституційних змін 2004, 2010 та 2014 років засвідчує важливість дотримання встановлених процедур, правової визначеності й відповідальності органів влади. Подальший розвиток української державності має ґрунтуватися на стабільності конституційних принципів, ефективній взаємодії державних інституцій та захисті демократичних цінностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 17.10.2026).
2. Про внесення змін до Конституції України : Закон України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2222-15 (дата звернення: 17.10.2026).
3. Рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 року № 20-рп/2010 у справі щодо додержання процедури внесення змін до Конституції України. URL: https://ccu.gov.ua/docs/616 (дата звернення: 17.10.2026).
4. Про відновлення дії окремих положень Конституції України : Закон України від 21 лютого 2014 року № 742-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws(дата звернення: 17.10.2026).